

Måndagen den 13 maj

Kl. 11.00

Förhandlingarna leddes av herr andre vice talmannen.

§ 1 Justerades protokollet för den 3 innevarande månad.

§ 2 Ang. möjligheterna att tillförsäkra folktandvården ett tillräckligt antal tandläkare

Herr socialministern ASPLING erhöll ordet för att besvara herr Olssons i Edane (s) i kammarrens protokoll för den 3 maj intagna fråga, nr 177, och anförde:

Herr talman! Herr Olsson i Edane har frågat vilka möjligheter det enligt min mening finns att tillförsäkra folktandvården det antal tandläkare som behövs för att folktandvården skall kunna infria sitt vårdansvar i enlighet med statsmakternas beslut.

Den vid förra årets riksdag beslutade tandvårdsreformen innebar bl. a. att landstingen som huvudmän för folktandvården fick ett lagfäst tandvårdsansvar för barntandvården. Det utbyggnadsprogram för folktandvården som i samband därmed lades fast omfattade också en ökning av vuxentandvården inom folktandvården.

För att även i tandvårdsförsäkringens inledningskede kunna säkerställa denna utbyggnad av folktandvården infördes en etableringsregel för nya privatpraktiserande tandläkare med syfte att motverka en ogynnsam utveckling av folktandvårdens rekryteringssituation. I detta sammanhang framhöll jag i propositionen att riksförsäkringsverket och landstingen måste följa utvecklingen med uppmärksamhet särskilt i försäkringens inledningskede. Riksförsäkringsverket fick i uppgift att tillsammans med socialstyrelsen löpande inhämta rapporter från försäkringskassorna och folktandvårdens huvudmän om anslutningen av nya privatpraktiker till försäkringen och tillgången på tandläkare inom folktandvården. Jag framhöll vidare i propositionen att det i början till dess läget kan bättre överblickas kunde bli nödvändigt att vilandeförklara inträdesanmälningar till försäkringen från nya privatpraktiserande tandläkare.

De uppgifter om tandläkartillgången inom folktandvården som nu föreligger har föranlett såväl Landstingsförbundet som socialstyrelsen att i enlighet härmed hos riksförsäkringsverket begära att inträdesanmälningar till försäkringen från tandläkare som vill börja privatpraktik skall tills vidare vilandeförklaras. Denna fråga är för närvarande under prövning i riksförsäkringsverket. Utan att föregripa riksförsäkringsverkets kommande beslut vill jag för min del understryka, att de etableringsregler som utformats i tandvårdspropositionen och som godtagits av riksdagen har tillkommit för att säkerställa utbyggnaden av folktandvården. Dessa

Måndagen den
13 maj 1974

*Ang. möjligheterna
att tillförsäkra
folktandvården
ett tillräckligt antal
tandläkare*

*Ang. möjligheterna
att tillförsäkra
folktandvården
ett tillräckligt antal
tandläkare*

etableringsregler gör det möjligt att förhindra en ogynnsam utveckling av tandläkartillgången inom folktandvården. De möjligheter till etableringsbegränsning för privatpraktik som enligt statsmakternas beslut således föreligger har ansetts särskilt angelägna med hänsyn till folktandvårdens lagfästa ansvar för barntandvården. Jag vill erinra om att beslutet om tandvårdsreformen har grundats på förutsättningen att hela nettotillskottet av nya tandläkare kommer att tillföras folktandvården. Finns det risk för att folktandvården inte skulle tillföras tandläkarresurser i den utsträckning som statsmakternas beslut således förutsätter, utgår jag från att de nämnda åtgärderna för att säkra folktandvårdens utbyggnad kommer att genomföras.

Herr OLSSON i Edane (s):

Herr talman! Först ett tack till socialministern för svaret.

Även om jag inte kunnat undgå att påverkas av vad som på senaste tiden framkommit i massmedia är det främst som ledamot av ett landsting jag ställt frågan till socialminister Aspling. Det förhållandet att tillgången på tandläkare inom folktandvården äventyrar det vårdansvar som landstingen i egenskap av huvudmän har för framför allt barntandvården måste bedömas som mycket allvarligt. Jag måste därför, i motsats till en del andra kommentarer, uttrycka min tillfredsställelse med att Landstingsförbundet och socialstyrelsen har gripit in. I svaret säger också socialministern att han i propositionen framhöll att riksförsäkringsverket och landstingen måste följa utvecklingen med uppmärksamhet särskilt i försäkringens inledningsskede.

Jag kan inte finna att något av de här organen förhastat sig. Tvärtom är det väl så att vi inte stillatigande kan bevittna den här utvecklingen utan måste söka skapa en balans mellan folktandvård och privatpraktik. Det är, som jag ser det, nödvändigt med kraftiga markeringar så att nuvarande utveckling med en överströmning av tandläkare från folktandvården till privatpraktik kan hejdas.

Landstingsförbundet har anvisat två vägar, dels att anmälningar till försäkringen från nya privatpraktiserande tandläkare tills vidare vilandeförklaras, dels att gällande taxesystem överses. I sitt svar har socialministern främst uppehållit sig vid förslaget till vilandeförklaring av de ansökningar som gäller privatpraktik, och jag skulle gärna se att socialministern litet utförligare klargjorde sin syn på nu gällande taxesystem.

Under 1973 slutade inte mindre 145 tandläkare i folktandvården för att bli privattandläkare. Hittills i år har 45 slutat. Härtill kommer ytterligare 15 som hittills sagt upp sig med avsikt att bli privattandläkare. Detta är ingen lovande utveckling, allra helst som den förutsågs i propositionen. Socialministern nämnde också i interpellationssvaret att hela nettotillskottet av nya tandläkare skulle komma folktandvården till godo.

Det här måste bedömas som en mycket farlig utveckling, om den får fortsätta. Överströmningen är för stark för att kunna accepteras, och det är — som jag inledningsvis framhöll — helt naturligt att man från huvudmannens sida griper in. Vårdansvaret för barntandvården och den

prioritering av vårdresurserna för barn och ungdom som riksdagsbeslutet om folktandvårdens utbyggnad innebär måste huvudmännen ta på sig. I mitt eget län har i år 22 tjänster inom folktandvården utannonserats. Av dessa är endast 8 besatta.

Min första följdfråga till socialministern vill jag anknyta till taxesytemet, och jag efterlyser därför socialministerns uppfattning om nu gällande taxesytem.

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! Herr Olsson i Edane efterlyste mina synpunkter på frågan om tandvårdstaxan. Som framgår av mitt svar innefattar beslutet om tandvårdsreformen olika möjligheter till etableringsbegränsning för ny privatpraktik för att därigenom säkerställa folktandvårdens utbyggnad.

Även frågan om en noggrann kontroll av tandvårdstaxans utfall har ingående behandlats i tandvårdspropositionen, och behovet av sådan kontroll har också understrukits vid riksdagsbehandlingen. Bl. a. med hänsyn till angelägenheten av att stärka folktandvårdens ställning har jag i tandvårdspropositionen betonat att effekterna av tandvårdstaxan redan från början måste följas med uppmärksamhet. Riksförsäkringsverket har därför samtidigt med beslutet om tandvårdsförsäkringen fått i uppdrag att så snart detta kan ske göra en noggrann uppföljning av taxans effekter med möjlighet för verket att snabbt föreslå de förändringar som kan vara motiverade. Enligt vad jag har inhämtat från riksförsäkringsverket kommer ett första underlag för dessa bedömningar av tandvårdstaxans hittillsvarande utfall att föreligga inom kort. Som framgår av vad jag sagt ankommer det då på riksförsäkringsverket att även i detta avseende ta ställning till erforderliga åtgärder i enlighet med intentionerna i statsmakternas beslut om tandvårdsreformen.

Herr OLSSON i Edane (s):

Herr talman! Jag är tacksam för upplysningen beträffande den tilltänkta översynen av taxesytemet.

Låt mig bara helt kort knyta an till den översyn som Landstingsförbundet har begärt ute bland landets tandvårdschefer. Om den avstämning som vi sålunda kommer att få skulle påvisa att situationen är ännu mer bekymmersam än vad som kan utläsas av hittills föreliggande siffror, måste det ge anledning till ytterligare kraftiga åtgärder. Och jag vill då fråga: Anser socialministern att de etableringsregler som utformats i propositionen kan bedömas som tillräckliga, eller på vilket annat sätt skall samhället kunna gripa in och styra utvecklingen rätt, så att folktandvården kan infria sitt vårdansvar?

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! Som jag framhållit i mitt svar var vi angelägna om att vid utformningen av tandvårdspropositionen tillse att de instrument förelåg som i framtiden skulle kunna möjliggöra en kontroll av utvecklingen. Således finns etableringskontrollen och även möjligheten till vilandeförklaring av inkommande ansökningar. De möjligheterna föreligger alltså.

Nr 79

Måndagen den
13 maj 1974

*Ang. möjligheterna
att tillförsäkra
folktandvården
ett tillräckligt antal
tandläkare*

Måndagen den
13 maj 1974

*Om skärpt lag-
stiftning mot
hembränning*

Låt mig understryka vad jag framhöll i mitt svar: Finns det risk för att folktandvården inte skulle tillförsäkras tandläkarresurser i den utsträckning som statsmakternas beslut förutsätter, utgår jag ifrån att de nämnda åtgärderna för att säkra folktandvårdens utbyggnad också kommer att genomföras.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3 Om skärpt lagstiftning mot hembränning

Herr finansministern STRÄNG erhöll ordet för att besvara herr förste vice talmannen *Bengtsons* (c) den 2 maj framställda interpellation, nr 79, och anförde:

Herr talman! Herr förste vice talmannen Bengtson har frågat mig om jag anser utvecklingen av hembränningsverksamheten vara så oroväckande att en proposition kommer att föreläggas riksdagen om skärpt lagstiftning som ger myndigheterna effektiva möjligheter att snabbt komma till rätta med hembränningen och den affärsverksamhet som direkt eller indirekt stimulerar hembränningen.

Många tecken tyder på att den olaga sprittillverkningen har ökat. Under den senare tiden har det uppdagats flera fall av sådan tillverkning i stor skala. Till denna utveckling torde inte minst ha bidragit marknadsföringen av vad man kan kalla läroböcker i sprittillverkning och för sådan tillverkning lämpliga apparater m. m. Möjligheterna att ingripa mot denna marknadsföring är enligt min mening alltför begränsade, och jag avser att utan onödigt dröjsmål undersöka hur dessa möjligheter kan förbättras så att effektivare ingripanden kan ske.

Herr förste vice talmannen BENGTON (c):

Herr talman! I det svar på min interpellation som finansministern just lämnat konstateras det att många tecken tyder på att den olaga sprittillverkningen har ökat, att möjligheterna att ingripa mot denna marknadsföring är begränsade och att finansministern "avser att utan onödigt dröjsmål undersöka hur dessa möjligheter kan förbättras så att effektivare ingripanden kan ske".

Det är ett i högsta grad positivt svar. Det har lämnats snabbt, och jag tackar finansministern för hans avsikter att resolut ta itu med dessa olagligheter och med de personer som försöker främja dem. Jag har givetvis ingen som helst anledning att gå i polemik mot finansministern i detta fall.

Jag kanske får tillägga några ord för att ytterligare understryka nödvändigheten av att utan onödigt dröjsmål ta itu med denna hantering. Det finns mycket material att referera till. Jag har hämtat något ur en av de böcker som finansministern har nämnt i svaret. I denna bok säger man visserligen att hembränning är olaglig, men man använder sedan ordalydelser som är allt annat än klara och riktiga. Man säger bl. a.:

"System-priserna bidrar säkert kraftigt till folks ökade lust att bränna sitt eget brännvin utanför lagen.

Måndagen den
13 maj 1974*Om skärpt lag-
stiftning mot
hembränning*

Straffet för lagöverträdelser på detta område är strängt, men en tolerantare syn på den rena husbehovsbränningen har kunnat märkas på senare år. Polisen anser sig nog också i dagens samhälle ha allvarigare och viktigare uppgifter än att spåra upp hembrännare. Det anses att en husbehovsbrännare som sköter sig själv och sin apparat väl kan vara ganska svår att avslöja med de befogenheter och resurser som står polisen till buds.”

Indirekt vill man alltså göra gällande att det är nog inte så farligt med de här olagligheterna. Man löper inte så stor risk att bli avslöjad osv.

Det vore mycket mer att anföra ur denna skrift, som jag tycker på alla sätt indirekt antyder att det här är inte farligt, det kan man mycket väl göra.

Man har sedan tagit upp en del statistik som visar vad som har hänt på olika områden. Man har t. o. m. sagt: ”Alkoholforskningsgruppen i Uppsala gjorde 1970–1971 en undersökning i ett norrländskt glesbygdsområde och fann ett bostadskvarter där det fanns en bränningsapparat i varje hus.”

Slutligen anför man: ”Polisen anser att husbehovsbränningen förekommer i de flesta socialgrupper, även sådana som man kanske normalt inte väntar sig skall pyssla med dylika olagliga hanteringar.”

Hela skriften går alltså ut på att hembränning liksom kan ursäktas. Den är inte så farlig. Det är en olaglighet som förekommer.

Detta gör det synnerligen angeläget att man så snart som möjligt kan ta itu med hanteringen.

Boken innehåller också de mest fullständiga beskrivningar på brännvinstillverkning. Allt finns med om hur man skall gå till väga, även anvisningar för den händelse man skulle misslyckas. Genom att tillsätta det och det kan man korrigera den felaktighet som uppstått.

Som en kuriositet kan nämnas att man också ger anvisningar om hur brännvin skall kryddas och säger att brännvinskryddningen kan ”på sätt och vis sägas ha en ren nykterhetsfrämjande effekt”. Det tar nämligen, anför man som förklaring, rätt lång tid innan kryddningen är klar.

Det är, som finansministern nämnde, inte bara försäljningen av sådana anvisningar som är betänkelig utan också marknadsföringen av destillatorer. Man kan fråga vad de egentligen skall användas till. Det destillerade vattnet är ju inte lämpligt att dricka. Det brukar t. o. m. anslås i laboratorier att man inte skall dricka destillerat vatten. Till bilbatterier åtgår små mängder destillerat vatten, men detta kan erhållas gratis på bensinstationerna. Det finns således inte heller av denna anledning något behov av att destillera vatten. Inte desto mindre förekommer det ett utförligt reklammaterial, broschyrer som visar hur man till priser från 375 kronor och upp till 1 595 kronor kan köpa destillationsapparater, helt kompletta inklusive ledning till toalettstolen, så att lukten inte skall störa någon eller avslöja vad som pågår. Rabattcheckar på 30–50 kronor förekommer.

Jag kan också nämna något som understryker finansministerns och min gemensamma uppfattning, nämligen att en god vän till mig, redaktör och nykterhetsman, själv har ringt upp en leverantör av sådana apparater och fått beskedet att denne visst skulle kunna leverera en sådan men att

Måndagen den
13 maj 1974

*Om skydd mot
onödigt intrång
vid vägbygge*

beställningarna var så många att leveranstiden var ganska lång. Det bekräftar ytterligare vår uppfattning att något bör göras åt detta.

Som finansministern sagt har vi också små möjligheter att vidta åtgärder mot denna verksamhet. T. o. m. Pressbyrån säljer de böcker det gäller. Riksskatteverket har utarbetat en redogörelse för dessa förhållanden, där det bl. a. framhålls:

”Av det sagda framgår att nuvarande lagstiftning inte ger möjligheter till effektiva ingripanden mot annonser av detta slag. Inte heller synes möjligheter finnas till ingripanden mot den i specialbutiker öppet bedrivna försäljningen av tillbehör till sprittillverkning.”

Detta var bara några reflexioner som jag har tillåtit mig att göra i detta sammanhang. Jag ber ännu en gång att få tacka finansministern för det mycket positiva svaret och beskedet att vi kan hoppas på åtgärder mot de olagligheter som förekommer på detta område.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4 Om skydd mot onödigt intrång vid vägbygge

Herr kommunikationsministern NORLING erhöll ordet för att besvara herr *Wennerfors'* (m) den 19 mars framställda inerpellation, nr 55, och anförde:

Herr talman! Herr Wennerfors har frågat mig dels om jag vill ge kammaren en redogörelse för riktlinjerna för hur markägare, kollektiv, miljö och natur skall skyddas mot onödiga intrång och olägenheter vid vägbyggen, dels om jag anser att tillämpningen av 13 § väglagen är i överensstämmelse med vad riksdagen avsåg vid lagens antagande.

Bestämmelserna i väglagstiftningen föreskriver att väghållningsmyndigheten vid upprättande av arbetsplan för byggande av väg skall ha samråd med såväl berörda myndigheter som enskilda, exempelvis markägare. I vägkungörelsen har särskilt föreskrivits att kommun och känd ägare till varje fastighet som berörs av ett vägföretag skall beredas tillfälle att framföra synpunkter vid sammanträde på platsen. Arbetsplanen skall vidare, med vissa undantag, ställas ut och hållas tillgänglig för granskning.

För att vägverket skall få fastställa en arbetsplan och därmed få ta mark i anspråk med vägrätt skall länsstyrelsen först ha godtagit planen. Har vägverk och länsstyrelse olika uppfattningar om en vägomläggning hänskjuts frågan till Kungl. Maj:ts prövning. Fastighetsägare som berörs av vägomläggning liksom andra sakägare kan genom att anföra besvär över vägverkets fastställelsebeslut påkalla Kungl. Maj:ts prövning.

Som herr Wennerfors påpekar skall enligt 13 § väglagen vid byggande av väg tillses, att vägen får sådant läge och utförande att ändamålet med vägen vinnes med minsta intrång och olägenhet för annan.

Det är naturligt, att en vald vägsträckning måste bli en kompromiss mellan olika berörda intressen - allmänna och enskilda. Man kan inte allmänt föreskriva att något intresse regelmässigt skall sättas före ett annat. I varje konkret fall är det fråga om en avvägning mellan ofta sinsemellan motstående intressen. De omfattande samrådsrutiner och den

underställningsskyldighet i fråga om vissa fastställelsebeslut som jag nyss redogjort för har föreskrivits för att så långt möjligt säkra en rimlig och rättvis bedömning i de enskilda fallen.

Herr WENNERFORS (m):

Herr talman! Jag ber först att få tacka herr statsrådet för svaret. Det innehåller i korta drag en redogörelse för förfarandet vid tillkomsten av arbetsplan för vägbyggnad, men det är enligt min mening ganska intetsägande när det gäller frågan om den hänsyn som skall tagas till annans rätt enligt 13 § väglagen. Denna säger uttryckligen att det *skall* tagas hänsyn, alltså inte bara att det *bör* tagas hänsyn.

I svaret framhålles att en "vägsträckning måste bli en kompromiss mellan olika berörda intressen -- allmänna och enskilda". Eftersom det allmänna, representerat av vägmyndigheterna, är så oändligt mycket starkare ligger den slutsatsen närmast till hands att det är den enskilde som får stryka på foten.

Vad jag genom min interpellation velat få belyst är hur den enskilde skall kunna få någon ting alls att säga till om, så att man verkligen kan tala om en kompromiss. I själva verket tar vägmyndigheterna allt, och den enskilde får ingenting. Vari ligger då kompromissen?

Statsrådet säger: "Man kan inte allmänt föreskriva att något intresse regelmässigt skall sättas före ett annat." Blir inte den praktiska slutsatsen då att det är vägintruset som går före allt annat? Det är alltså den starkares rätt som blir rådande.

Det är vidare samrådsrutinerna och i sista hand Kungl. Maj:t som skall svara för att det verkligen blir ett givande och ett tagande från bägge parter sida, menar kommunikationsministern. Jag menar att samrådsrutinerna är ett skenförfarande utan verkligt innehåll.

Jag skall berätta hur det verkligen går till. En plan utarbetas på ett kontor, beläget 20--30 mil bort, efter kartor och några besök på den blivande vägbanan. Ett markägarsammanträde utlyses. En fastighetsägare med kännedom om förhållandena, exempelvis på sin egen gård, föreslår en ändring. Planförfattaren svarar inte alls, svarar undvikande eller avvisar förslaget med en osaklig motivering. Sammanträdet förklaras avslutat -- och är alltså hållet enligt lagens bokstavs föreskrift.

Markägaren når ingenting. Han skriver till planmyndigheterna, men brevet besvaras ju inte. Länsstyrelsen godkänner, och vägverket fastställer planen. Markägaren besvärar sig hos Konungen. Vägförvaltningen avstyrker, länsstyrelsen avstyrker, vägverkets styrelse avstyrker, Kungl. Maj:t avslår. Inga skäl, hur goda markägaren än tycker dem vara, biter.

Hela proceduren är ett skenförfarande. Ingen av de instanser -- det må vara vägförvaltning, länsstyrelse, vägverk eller kommunikationsdepartement -- besvärar sig ens med en syn på platsen och en diskussion på allvar med markägaren. Nej, de sluter sig inne i sina ämbetsrum och blundar för markägarens skäl. Detta är verkligen det famösa elfenbenstornet!

Så kommer jag till frågan om avvägningen mellan intressena. Visst kan man föreskriva att ett intresse skall sättas före ett annat; det är bara en fråga om vilket intresse som bör gå först. Hur ofullkomlig den svenska vattenlagen än är så bygger den i varje fall på en riktig princip, nämligen

Måndagen den
13 maj 1974

*Om skydd mot
onödigt intrång
vid vägbygge*

den att vissa regler skall gälla vid en intressekonflikt för att ett intresse skall få ta över ett annat, t. ex. för att det allmänna skall få kränka den enskildes rätt. Expropriationslagen i sin tur specificerar bestämda expropriationsändamål och utesluter därmed stora områden av ändamål för vilka äganderätten inte får kränkas.

Hur är det då med väglagen? Jo, den är annorlunda. Den bygger nämligen på nyttjanderätt, dvs. ett servitutsliknande institut med bibehållen äganderätt. Det är väghållaren som i viss ordning, i en viss procedur, tillägnar sig vägrätt, detta servitut för i regel långa tidsperioder. Det enkla sättet att skaffa sig vägrätt synes göra det försvarbart att i tillämpningen gå fram lättvindigare än vid expropriation eller anspråktagande jämlikt vattenlagen, dvs. att i praktiken gå hänsynslösare fram mot människorna.

Enligt min uppfattning kan man alltså säga, herr statsråd, att visst är den nya expropriationslagen konfiskatorisk, men den är opartisk och därmed ett uttryck för demokrati. Visst är förslaget till vattenlag konfiskatoriskt – i det här huset behandlar vi ju för närvarande vattenlagen – men den lagen är ändå opartisk. Den ger utrymme för att den enskildes rätt blir opartiskt prövad, och därmed är också den ett uttryck för vår svenska utvecklade demokrati.

Men väglagen är partisk, och därför är den odemokratisk. Den enskildes rätt vid ett vägbygge prövas inte av en domstol eller av en skiljenämnd. Hans eller hennes rätt prövas endast av motparten, av vägmyndigheterna och t. o. m. i sista instans av kommunikationsdepartementet och departementschefen – en politiker. Här finns möjligheter att utan opartisk prövning av domstol gå hänsynslöst fram mot enskilda människor. Är detta demokratiskt, herr statsråd? Väglagen går bildligt talat rakt genom människors sängkammare, och det är därför som den hos så många väcker sådan avsky.

Det enda skyddet för den enskilde är det som finns enligt lagens 13 §. Jag är därför litet besviken över att statsrådet inte har tagit upp den sidan av saken i sitt interpellationssvar. Det är just detta som är intressant att få diskutera, därför att rättsskyddet för den enskilda människan är svagare utbyggt i denna lag än i andra lagar. Vad kan man med andra ord göra för att förbättra rättsskyddet för den enskilde?

Jag skall precisera vad jag menar. Lagen föreskriver att ändamålet med en väg skall vinnas med minsta intrång och olägenhet för annan. Markägaren hävdar att vägen tillfogar honom största möjliga intrång och olägenhet. Eftersom kostnaden inte får vara oskäligen, erbjudes ett billigare alternativ. En konfliktsituation är alltså för handen. Jag frågar: Hur prövas det om markägaren har fog för sitt påstående? Svaret är, herr talman: Det prövas inte alls. Vem är det som avgör? Jo, i sista hand är det kommunikationsdepartementet och detta departements chef. Det är med andra ord vägintrittets högste förespråkare.

Jag frågar också: Vem förespråkar och försvarar markägarintresset utom markägaren själv? Svaret är: Ingen! Var finns en opartisk instans som prövar hans sak? Ingenstans! Han har emot sig hela statsapparaten med dennas för honom överväldigande resurser. Han kan inte vädja till en förutsatt opartisk instans, med andra ord till en domstol, för att få det berättigade prövat i sitt påstående att vägen tillfogar honom största

Måndagen den
13 maj 1974*Om skydd mot
onödigt intrång
vid vägbygge*

möjliga intrång och olägenhet. Det är hans motpart - observera det -- som dömer honom. I praktiken är markägaren i det närmaste rättslös.

Den svenska vattenlagen har inte hindrat att hela byar och samhällstrakter i Norrland satts under vatten för vattenregleringarnas skull. Men det har i varje fall inte fått ske utan föregående domstolsprövning med utredning av skada och nytta och -- inte minst viktigt -- syn på platsen. Ingenting av allt detta behövs när en konflikt föreligger mellan väginträngarna och markintressena -- vägen bara går fram över de senare.

Vad blir det för konsekvenser? Ja, för markägarens privatekonomiska intressen finns det ersättningsförfarande, som visserligen många gånger ger upphov till problem men som i alla fall kan bli föremål för en domstolsprövning. Jag skall inte här gå in på det. Det kan emellertid också föreligga folkhushållningsintressen och rena naturvårdsintressen i sammanhanget.

I det fall som jag bl. a. har i tankarna som exempel har vägen dragits över en värdefull naturtillgång -- en tidigare världsberömd granitfyndighet med en sorts granit som vi kan se på det gamla riksdagshuset eller på John Ericsson-statyn nere på Nybroplan. Det är alltså här fråga om ett industrimineral som enligt sakkunnigutlåtande förekommer i en ganska begränsad kvantitet.

Om det i detta område finns låt oss säga 1 miljon ton -- det vet vi inte så mycket om, men låt oss i alla fall anta att det rör sig om den kvantiteten, för det kan vara en rimlig uppskattning av hela den tillgängliga industrimineralfyndigheten -- så krossas nu 120 000 ton industrimineral till makadam. Ytterligare 100 000 ton beräknas av sakkunniga bli oåtkomliga genom att väg, vägbankar och skyddsområden läggs ut. Det är alltså minst sagt ett väsentligt intrång.

Regeringen har i dagarna tillsatt en utredning om hushållningen med landets mineralresurser. Här är det alltså en spolierad naturresurs att redovisa. En femtedel av en sällsynt granitsort skjuts i småsmulor för att tillgodose ett vägintränge.

Det är svårt att undgå att ställa frågan hur kommunikationerna mellan kommunikationsdepartementet och industridepartementet fungerar. Jag kan nämna att Sveriges största stenbolag begärt 200 000 kronor för den förlorade stentäktens rätt till ett av de här berörda bergen. Nog visar väl detta att trafikekonomin kan behöva vägas mot nationalekonomiska intressen och att markägarens kunskaper förtjänar att beaktas.

Enligt min mening är det tydligen här fråga om en lucka i väglagen, att det inte finns ett förfarande domstolsvägen eller genom skiljenämnd när det råder en konflikt mellan vägmyndigheterna och markägaren eller ett kollektiv om en vägsträckning, så att en opartisk prövning skulle kunna komma till stånd av bägge parter ståndpunkter. Som det nu är så är markägarens position alldeles för svagt skyddad.

Jag förutsätter att herr statsrådet verkligen gör någonting åt detta. Jag ställer naturligtvis frågan om herr statsrådet har tänkt på den här sidan av saken och om han är villig att tillsätta en arbetsgrupp eller en utredning. I så fall hoppas jag att det sker skyndsamt.

Måndagen den
13 maj 1974

*Om skydd mot
onödigt intrång
vid vägbygge*

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Det finns ju många olika sätt att använda tid för att inte säga någonting. Herr Wennerfors har nu lyckats slå åtminstone ett av de rekord som jag känner sedan tidigare i det sammanhanget.

Hur kan man, herr Wennerfors, när det gäller ett försök till seriös debatt – åtminstone hade jag hoppats att det skulle bli det – från denna talarstol rent allmänt utslunga anklagelser mot allt och alla utan att med ett enda exempel bevisa sina anklagelser? Vad är det för mening, herr Wennerfors, med att på detta sätt ta kammarens tid i anspråk, om man har någon som helst tanke på att i vårt gemensamma riksdagsarbete åstadkomma någonting? Jag bortser då från de rent illvilliga tankar som vi kanske alla hade hoppats inte skulle förekomma.

Det angelägnaste i en seriös debatt om dessa viktiga frågor är ju att man konkretiserar sig. Det bjuder mig emot att över huvud taget ta upp vad herr Wennerfors här anförde, men några saker måste ändå sägas till kammarens protokoll, så att det inte för en framtida forskare skall verka som om herr Wennerfors denna vackra vårmåndag har kommit med något revolutionerande.

När man hör herr Wennerfors' argumentation får man osökt den känslan att kommunikationsministern, vem det nu än är, sitter som något slags domare – och en mycket illvillig domare dessutom. Den uppfattningen tyckte jag mig förstå att herr Wennerfors har, när han sade att det är den enskilda människans motpart som dömer honom. Vad är det fråga om för domar, herr Wennerfors? Vad är det för domar vi utfärdar i kommunikationsdepartementet eller i andra departement? Vad vi gör är att fatta beslut. Jag trodde att herr Wennerfors efter så många år som riksdagsman och allmänpolitiker visste att några domar inte utfärdas i departementen; där fattar vi bara beslut.

Det inte bara bör utan *skall* tas hänsyn, sade herr Wennerfors. Ja, just det. Och hur skall den enskilde någonsin kunna få rätt? Det får han aldrig, sade herr Wennerfors. Och sedan refererade herr Wennerfors hur det går till när det fattas beslut i sådana här frågor. Och herr Wennerfors lyckades inte någonstans i sin argumentering hitta något enda litet försonande drag av den innebörden att det också i vägärenden finns människor som har intresse av att en väg kommer till stånd och blir byggd. Jag kan föreställa mig att om herr Wennerfors någon gång – Gud bevara oss! – skulle få möjligheten att sitta i beslutsställning i sådana här sammanhang, så skulle det vara mycket enkelt för honom att fatta beslut utifrån en enskild persons i och för sig många gånger legitima intressen och utan att ta hänsyn till vad som kan vara ett allmänt intresse.

I sin interpellation har herr Wennerfors ändå försökt att exemplifiera med ett par fall. Han har bl. a. nämnt riksväg 15 vid Påskallavik i Kalmar län. Men i sitt inlägg nu nämnde han inte ens den vägen vid namn utan konstaterade bara att stora naturvärden där har satts åt sidan för att statsmakterna velat vara illvilliga. Hur skulle det ha varit om herr Wennerfors i stället hade gått till källan och sett efter hur beslutet rörande vägen vid Påskallavik har kommit till? Där var det inte – lika litet som i något annat sammanhang – någon illvillig minister eller något illvilligt departement som bestämde hur det skulle vara. Nej, det var

Måndagen den
13 maj 1974*Om skydd mot
onödigt intrång
vid vägbygge*

vägverket, länsstyrelsen och kommunen som hade samma uppfattning om vägdragningen, herr Wennerfors. Det är något annat det! Kommunen, länsstyrelsen och vägverket hade identiskt samma uppfattning om vägens dragning. En markägare anförde då besvär över vägverkets fastställelsebeslut, och det är den markägaren som herr Wennerfors interPELLerar för i dag. Det är också herr Wennerfors' självklara rätt att göra det. Regeringen kunde då efter remissbehandling och en mycket ingående prövning konstatera att någon ändring av arbetsplanen inte borde göras och biföll därför inte besvären. Även vissa yrkanden som vägverket inte hade prövat vid sitt beslut lämnades utan åtgärd.

Efter det att fråga uppkommit om att utöka det vägområde som angavs i arbetsplanerna kompletterades planen med under byggnadstiden erforderliga områden för upplag och transportvägar, och därefter fastställde statens vägverk reviderad arbetsplan för omläggning av vägen vid Påskallavik i vad avser bl. a. utökning av vägområdet. Även över det beslutet anförde samme markägare besvär med yrkande om annan vägsträckning. Det ökade intrång som följde med den reviderade arbetsplanen var med beaktande av de fördelar som vanns, bl. a. från trafiksäkerhets- och kostnadssynpunkt, enligt regeringens bedömning inte sådant att en ändring borde ske.

Bland allt det som herr Wennerfors pådyvlade oss var också att vi i detta fall inte skulle ha haft någon kontakt i ärendet med industridepartementet. Kan man vara så naiv, herr Wennerfors, att man tror en sådan sak? Hur kan man påstå att ett departement som mitt inte skulle ha intresse av att ha kontakt med industridepartementet i en sådan här sakfråga? Bara förmågan att säga det ifrån talarstolen tycker jag betygsätter herr Wennerfors' inlägg från början till slut.

Nej, när det gäller herr Wennerfors och den här debatten besannas — som vanligt, höll jag på att säga — det gamla talesättet att när argumenteringen är dålig så höjer man rösten.

Herr WENNERFORS (m):

Herr talman! Det sista får verkligen stå för herr statsrådet själv.

Jag är mycket förvånad över det sätt, på vilket herr statsrådet bemöter mig. Det är ytterligare ett exempel på hur man behandlar enskilda människors intressen. Statsrådet försöker här inför läktarpubliken och kammaren påskina att denna fråga skulle vara av sådan art att vi egentligen inte skulle diskutera den här, i varje fall inte på det sätt som jag gör. Statsrådet pratar om vårmåndag och allt möjligt annat och talar om naivitet osv. Jag tänker inte bära mig åt på det sättet mot herr statsrådet.

Jag har tagit upp en principfråga, men den går herr statsrådet inte alls in på. Vad gäller då den principfrågan? Jo, den gäller skillnaden mellan exempelvis expropriationslagen och vattenlagen å ena sidan och väglagen å andra sidan, den gäller hur dessa lagar tillvaratar den enskilda människans rätt. Jag försökte från talarstolen påvisa — det kommer att finnas med i snabbprotokollet; det kan ändå inte komma bort genom det sätt på vilket herr statsrådet agerar — att när det gäller väglagen blir inte den enskildes rätt prövad av en opartisk instans, av en domstol eller av en

Måndagen den
13 maj 1974

*Om skydd mot
onödigt intrång
vid vägbygge*

skiljenämnd. Det är detta jag finner principiellt intressant. När det gäller de andra lagarna sker en sådan prövning, även om jag personligen har den uppfattningen att de är konfiskatoriska. Men den enskildes rätt prövas ändå opartiskt av en domstol, och det sker inte när det gäller väglagen. Jag tycker att herr statsrådet skall tala om det i stället för att smutskasta mig.

Herr statsrådet påstår att jag inte har gått till källan. Jo, jag har gått till källan. Jag har tagit del av alla handlingar i exempelvis det här ärendet. Jag känner till andra ärenden där liknande saker har inträffat. Jag kan bevisa att det är på det här sättet. Även om jag inte nämnde Påskallavik i mitt anförande så fanns det med i interpellationen, och det var avsiktligt, för att statsrådet också skulle hinna studera denna fråga innan han kom till kammaren.

Jag hoppas att herr statsrådet tar tillbaka litet av vad han sade och instämmer i att detta är en viktig principfråga för människorna. Är det så att herr statsrådet vidhåller den här uppfattningen kan de vanliga människorna ju bara fortsätta att rycka på axlarna åt politikerna, som inte tar hänsyn till enskilda människors rätt. Det är det som är så allvarligt.

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Det senaste inlägget gjorde det inte bättre för herr Wennerfors. Till att börja med sade jag klart och tydligt nyss från talarstolen att det är herr Wennerfors' absoluta rätt att interpellera i ett enligt hans uppfattning felaktigt handlagt ärende. T. o. m. det gick herr Wennerfors förbi.

Men det är betydligt allvarligare än så – herr Wennerfors för en debatt med mig som departementschef, men indirekt framför herr Wennerfors i detta ögonblick kritik och anklagelser mot en lång rad statliga myndigheter. Eftersom herr Wennerfors har tagit upp ett konkret fall kan vi för ett ögonblick beröra det; vad jag försökte säga i mitt förra inlägg var att kommun, länsstyrelse och vägverk har varit eniga i sin uppfattning och att Kungl. Maj:t inte har gjort någon ändring.

Vad herr Wennerfors gör genom att använda min person, som är likgiltig i sammanhanget, är att utslunga anklagelser mot kommuner, länsstyrelser och vägverket för att de skulle – med ett illa ansett ord – mygla mot enskilda människor. Det tycker jag är det allra allvarligaste. Jag har alltid haft och kommer alltid att ha den största respekt för kommunala handläggare, länsstyrelser, vägverk och andra myndigheter. Och om herr Wennerfors har ett – enligt egen uppfattning – alldeles legitimt intresse av att smutskasta dessa instanser, säg då det rent ut i debatten och försök inte bara kapsla in den kritiken i de anklagelser som riktas direkt mot regeringen. Vi är inte rädda för kritik. Tvärtom. Vi skall ta vårt ansvar, och det finns instanser där sådan kritik kan föras fram mot oss. Det finns alltså ingen risk att vi skall undgå berättigad kritik.

Men, herr Wennerfors, varför vara så försiktig när kritiken ytterst måste rikta sig mot kommunala förtroendemän, länsstyrelserepresentanter, vägverksfolk och andra? De kommer säkerligen, herr Wennerfors, att uppfatta det som en mycket märklig argumentering när de får läsa vad

herr Wennerfors har sagt i den här debatten, som inte för frågan om den enskildes rätt ett enda fjät framåt. Den kan bara bidra till att öka motsättningarna mellan den politiska riktning som herr Wennerfors företräder – och som tar varje tillfälle i akt, t. o. m. ett enskilt vägärende, för att framföra sådana här anklagelser – och andra. Den kan inte föra till någonting positivt, och därför beklagar jag den här debatten, herr Wennerfors. Den skulle ha kunnat bli en sakdebatt, men det blev den inte.

Herr WENNERFORS (m):

Herr talman! Nu blir jag också beskylld för att jag kritiserar myndigheterna: vägmyndigheter, vägverk, kommuner, kommunalmän osv. Jag har, herr statsråd, kritiserat proceduren. Det är rätt självklart att jag står här och diskuterar denna fråga med herr statsrådet, eftersom kommunikationsministern är politiskt ansvarig i det här fallet. Nu skulle herr statsrådet kunna använda ett annat argument, och jag hade väntat att det skulle komma. Jag skall själv ta upp det.

Riksdagen antog den här lagen år 1971. Vi var på vår kant mycket tveksamma om hur den skulle fungera, och vi diskuterade den och ställde frågor. Just 13 §, som jag hänvisar till, blev ändrad. Orden ”mot annan” kom bort då, och vi övervägde om vi skulle protestera mot det. Nu finns det här spörsmålet omnämnt i motiveringen, och även om vi inte blev garanterade att det hela skulle gå till på ett riktigt sätt blev vi lugnade, precis som vi blir när riksdagen antar andra sådana här lagar. Det sägs då: I verkliga livet går det inte till på det här sättet. Man tar ändå hänsyn till de enskilda människornas rätt. Sedan har vi alltså sett hur det kan fungera i praktiken, och därför har jag tagit upp den här principfrågan i riksdagen. Jag blir då behandlad på det här sättet av herr statsrådet, som själv efterlyser sakdebatt men som själv inte lägger fram några sakliga argument att tala om; han bara betygsätter mitt sätt att agera i det ena inlägget efter det andra. Vad spelar detta för roll? Men jag skall som sagt inte gå in mer på det.

Hur skall jag fatta svaren i de här inläggen av kommunikationsministern? Eftersom jag inte har fått herr statsrådet att diskutera principfrågan, dvs. skillnaden i behandling vid iakttagande av den enskildes rätt och andra intressen vid tillämpningen av de tre olika lagarna, skall jag då fatta herr statsrådets agerande i riksdagen i dag – på denna vårmåndag dessutom – så, att det är ett uttryck för att statsrådet är ointresserad av att diskutera frågor rörande enskilda människors rätt? Och är det också någonting som är ett uttryck för herr statsrådets socialistiska inställning? – Jag får naturligtvis inte något svar på den frågan, men jag ställer den ändå.

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Till det sista är det bara en sak att säga. Vi har alltså fått en ny väglag, framtagen efter ett mycket seriöst utredningsarbete. Den har ersatt en äldre lag, som har ansetts icke fylla måttet för 1970- och 1980-talen. Lagen har antagits av riksdagen. Den kan naturligtvis inte för all framtid vara fullkomlig vare sig i det ena eller i det andra avseendet.

Måndagen den
13 maj 1974

*Om skydd mot
onödigt intrång
vid vägbygge*

Lagen praktiseras nu i det verkliga livet; dagligen och stundligen fattas det beslut på olika nivåer med den nya väglagen som grund. Från det allra minsta lilla vägärende till ärenden som rör de stora genomgående riksvägarna, om ärenden angående byggnad och förändringar av vägar fattas det beslut med denna lag som grund.

I det spelet förekommer det många konfliktsituationer. Det är helt naturligt att den enskilde markägaren – eller en kommun eller någon annan – många gånger kan finna sina intressen för ögonblicket oförenliga med det övergripande intresse som kan föreligga för väghållare eller annan, från trycket av stora tunga trafikopinioner, som menar att man snabbt måste få fram en ny väg för att kunna avlasta andra vägar eller klara av en ökande trafik.

Det är ett svårt kompromissande i många fall, men jag anser – och detta tycker jag det är värt att få noterat i riksdagsprotokollet – att dessa frågor i de allra flesta fall sköts på ett utomordentligt seriöst och riktigt sätt. I en del fall är det nästan en omöjlighet att nå en kompromiss och ett kompromissbeslut som hjälpligt kan tillfredsställa huvuddelen av de inblandade parterna.

Men i sådana fall menar herr Wennerfors, enligt inläggen i den här debatten, att man skall fästa vikt vid intressen av *ett* slag på ett sätt som kanske i vissa fall gör det helt omöjligt att genomföra ett vägprojekt. Jag skulle önska att herr Wennerfors innan denna debatt hade startat hade gjort sig det lilla besväret att gå igenom, kanske inte bara det här ärendet eller de ärenden som han här talar om, utan också litet mera allmänt sett hur vägärenden sköts, beslutas och genomförs. Därigenom skulle han ha fått möjlighet att ta del av den ändlösa rad av värdefulla kontakter som jag personligen får med kommuner, enskilda människor, organisationer och institutioner, som kommer till mig eller skriver till mig för att tala om sina bekymmer i anledning av ett planerat vägbygge. Han skulle då också ha fått kännedom om hur vägverket diskuterar med kommuner och hur länsstyrelser försöker kompromissa – oftast i all oändlighet – för att försöka hitta någon rimlig form för hur man skall kunna tillfredsställa den enskilde markägaren eller den enskilde intressenten.

Ingenting av detta har framkommit i den här debatten, ingenting av den stora verkligt välmenande verksamhet som bedrivs på detta område av myndigheter och andra för att försöka gå till mötes den opinion och de krav som både enskilda och andra alltid har rätt att ställa på samhället. Herr Wennerfors ser inget försonande i den tanken att det skulle ha kunnat förekomma eller förekommer någon form av hänsynstagande.

I all välmening vill jag säga, herr Wennerfors, att jag tycker det är synd att det i en debatt av det här slaget, som vi väl båda menar skall ha något syfte, bara skall vara svart eller vitt, att det inte skall finnas några nyanser i argumenteringen. Jag försöker i min verksamhet nyansera och inte bara måla i svart eller vitt. Jag hoppas att även herr Wennerfors efter den här debatten skall finna kompromisser förenliga med allas, såväl den enskilde markägarens som vägbyggarens, intresse. Kompromisser ger ofta bättre resultat än det envisa fasthållandet vid den ena eller den andra ståndpunkten.

Herr WENNERFORS (m):

Herr talman! Självfallet är en riksväg ett gemensamt ändamål, som många människor har intresse och nytta av. Men här är det inte fråga om att alla dessa enskilda människors önskan att få en bra väg genom sina bygder inte skulle bli uppfylld. I det här enskilda fallet erbjuds ett billigare alternativ. Om man flyttar vägen 500–600 m skulle man dels rädda granitfyndigheten, dels beakta naturvårdsintressena. Och vägbygget skulle inte försenas – det skulle kunna gå snabbt.

Jag har ännu inte fått svar på principfrågan; den har statsrådet gått förbi. Jag vill därför till sist ställa en enkel fråga: Anser herr statsrådet att behandlingen av enskilda människors rätt enligt väglagen är helt opartisk?

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Så länge herr Wennerfors inte finner det förenligt med de intressen han företräder att föreslå en ny formulering av väglagen är det inte jag som skall svara på om förfaringssättet är riktigt. Det är riksdagen som har fattat beslut om den nya väglagen, inte kommunikationsminister Norling. Den upplysningen hade jag knappast väntat mig att jag skulle behöva ge herr Wennerfors.

Herr WENNERFORS (m):

Herr talman! Låt mig då fråga så här: Är herr statsrådet villig pröva frågan om opartiskhet när det gäller väglagen i jämförelse med de två andra lagar som här nämnts?

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Om herr Wennerfors går tillbaka till det beslut som riksdagen tog i anledning av den nya väglagen skall han finna att en överväldigande majoritet av riksdagen stod bakom förslaget. Det skulle rimma illa med mitt ansvar, om jag i strid med en praktiskt taget enig riksdag skulle föreslå en ändring. Jag utgår från att i detta fall som i alla andra en riksdagsopinion kommer att växa fram om så visar sig befogat. Tills vidare har jag en känsla av att herr Wennerfors är tämligen ensam om den opinionen.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5 Ang. prissättningen på stadsgas

Herr handelsministern FELDT erhöll ordet för att besvara herr Adamssons (s) den 24 april framställda interpellation, nr 74, och anförde:

Herr talman! Herr Adamsson har frågat mig vilka åtgärder jag är beredd att vidta för att möjliggöra en sådan prissättning på stadsgas att en forcerad övergång till andra energiformer undviks i avvaktan på att riktlinjerna för den framtida svenska energipolitiken klarnat.

Jag vill inledningsvis instämma i vad herr Adamsson säger beträffande betydelsen av att gasverken fortsätter att producera stadsgas. Inte minst gäller det möjligheterna att använda gasnäten för den naturgas som kan

Måndagen den
13 maj 1974

Ang. prissättningen på stadsgas

komma att importeras i framtiden.

Alla förbrukare av oljeprodukter här i landet har under det senaste året fått vidkännas stora prishöjningar på grund av väsentligt höjda råoljepriser. Det gäller också gasverken som utnyttjar lättbensin och gasol för framställning av stadsgas. I december förra året infördes högstpriser på motorbensin, motorbrännolja och eldningsolja. Regeringen ansåg då, att prisregleringen inte skulle omfatta andra oljeprodukter. Den svenska marknaden för lättbensin präglas av få säljare och få köpare. Tre bolag levererar lättbensin och gasol till tio gasverk till stor del enligt långtidskontrakt.

I samband med införandet av clearing för oljeprodukter i januari diskuterades möjligheten att låta lättbensin omfattas av systemet. Genom clearingen utjämnas skillnader mellan importpriserna. På så sätt kan man i ett kärvt försörjningsläge få in också dyrare olja utan att den inhemska prisnivån behöver höjas till nivå med de höga inköpspriserna på denna olja.

I fråga om lättbensin skulle clearingen emellertid ha inneburit en prissubvention av hela den inhemska förbrukningen i stället för en prisutjämning. Det skulle i sin tur ha drabbat förbrukare av andra oljeprodukter. Detta överensstämmer inte med clearingens syfte.

En jämförelse av prisutvecklingen på lättbensin och tunn eldningsolja under perioden januari 1973 -- maj 1974 visar att priset för lättbensin ökat mer än för prisreglerade oljeprodukter. Detta är en konsekvens av att bolagen anpassat sina priser till rådande världsmarknadsnotering sådan den kommer till uttryck i t. ex. Rotterdam. För närvarande pågår överläggningar mellan bolagen och gasverken om nya avtal eller prisrevision av löpande avtal.

Herr Adamsson befarar en forcerad övergång till andra energiformer på grund av höjda gaspriser. Statens pris- och kartellnämnd (SPK) har gjort en översiktlig jämförelse mellan driftkostnaderna i Malmö för uppvärmning och annan användning i hushållen av eldningsolja, gas och elektricitet under januari 1973 och maj 1974. Denna jämförelse visar en kostnadsutveckling till nackdel för stadsgasen. Huruvida denna förändring av prisrelationerna är tillräckligt stor för att framkalla en snabb och omfattande övergång från gas till exempelvis elkraft, låter sig ännu inte bedömas.

Jag har därför uppdragit åt SPK att följa utvecklingen av prisrelationerna och rapportera om någon omfattande övergång från gas kan noteras. SPK, som löpande följer prisutvecklingen, diskuterar också priserna på lättbensin med leverantörerna mot bakgrund av bl. a. kostnadskalkyler.

Jag vill avvakta resultatet av dessa överläggningar innan jag tar ställning till om en prisreglering är erforderlig på detta område.

Herr ADAMSSON (s):

Herr talman! Jag vill först tacka handelsministern för svaret och framför allt för att det kommit så snabbt. Jag är givetvis också tacksam för att handelsministern delar min uppfattning om betydelsen av att gasverken fortsätter att producera stadsgas, i varje fall fram till den

Måndagen den
13 maj 1974*Ang. prissättningen
på stadsgas*

tidpunkt då vi närmare kan bedöma huruvida det finns förutsättningar att importera naturgas, antingen – genom rörledningar – gas i sin naturliga form eller djupfryst gas.

Inte minst med tanke på att vi i morgon får en energidebatt skall jag nu inte gå närmare in på dessa ting, då jag finner att handelsministern helt delar min syn. När emellertid handelsministern kommer in på frågan om prisutvecklingen på lättbensin och tunn eldningsolja konstaterar han att priset på lättbensin ökat betydligt mer än priset på prisreglerade oljeprodukter. Jag vågar säga att oljebolagens prissättning på dessa produkter, av den senaste prisutvecklingen att döma, påminner om talet om gungorna och karusellen.

Lättbensin betraktades före oljekrisen mer eller mindre som en biprodukt eller låt oss säga utskottsvara och kunde förvärvas relativt billigt, vilket gjorde att vi kunde framställa stadsgas i full konkurrens med andra energiformer. Oljepriset kan i dag sägas ligga ungefär tre gånger så högt som för ett år sedan. Men ser man på varan lättbensin finner man att priset är ungefär fem gånger högre än för ett år sedan.

Nu säger handelsministern: "Huruvida denna förändring av prisrelationerna är tillräckligt stor för att framkalla en snabb och omfattande övergång från gas till exempelvis elkraft, låter sig ännu inte bedömas." Det kan naturligtvis sägas, allra helst om man bara ser till de priser som gasverken tar ut för sin stadsgas. Jag kan emellertid, eftersom jag ganska väl känner förhållandena i Malmö, säga att enligt det långtidsavtal som vi har med leverantören visar en bedömning av verksamheten för år 1974 att gasverket skulle gå med ett underskott av i runt tal 2 miljoner kronor mot att under 1973 underskottet stannade vid ungefär en halv miljon. Men skulle vi, som leverantören har krävt i anledning av oljekrisen, betala det pris som denne nu debiterar, skulle underskottet uppgå till icke mindre än 3,5 miljoner kronor. Då uppstår frågan: Är staden som ägare av gasverket beredd att fortsätta en verksamhet med ett så stort driftunderskott?

Rent teoretiskt kan man säga: Höj taxorna så att de någorlunda svarar mot råvarukostnaderna. Men det är inte möjligt. Hushållens taxor måste avvägas mot vad de betalar för exempelvis el. Gasen till en gasspis bör i princip inte vara dyrare än elektriciteten till en elspis.

När det gäller uppvärmningsändamål har vi eldningsolja 1 som en klar konkurrent till stadsgasen. Här är förhållandet det att eldningsoljan har prisreglerats och sats ned i pris.

När det gäller industrin – småhantverk och dylik verksamhet – har stadsgasen icke bara att konkurrera med gasol utan också i mycket stor utsträckning med eldningsolja 1. Det gör att prissättningen på området är beroende av om vi skall upprätthålla konkurrensen med andra energislag. Det är i dag inte möjligt för stadsgasverken att ta ut de verkliga kostnaderna för driften.

Som jag framhållit i min interpellation är det stor risk för att dessa stora driftsförluster kommer att aktualisera en avveckling av stadsgasverken i snabbare takt än vad som är önskvärt från allmänna synpunkter. Kommunalmännen frågar sig naturligtvis huruvida det kan vara riktigt att fortsätta med en verksamhet med ett så stort underskott som det som jag

Måndagen den
13 maj 1974

*Ang. prissättning-
en på stadsgas*

nu har nämnt för Malmös vidkommande. En nedläggning av stadsgasverken får inte ske alltför snabbt. Icke mindre än 380 000 hushåll använder gas för sin energiförsörjning. De har i allmänhet inget annat alternativ än el, och städerna är icke beredda och har icke möjligheter att snabbt lägga om från gas till elförsörjning.

När det gäller de 18 000 industri-, hantverks- och värmeabonmenterna är det tänkbart att en omställning på det området kan ske snabbare med tanke på den konkurrens som uppstår här icke minst från eldningsolja 1. Det gör att vi ser verkligt allvarligt på den uppkomna situationen. Det är naturligtvis de som nu bildar det största underlaget för gasverksdriften, dvs. industrikunderna, som i framtiden också har de största förutsättningarna att bli avnämare av naturgas. Det är klart att de stora driftsförluster som vi redan nu faktiskt kan konstatera kommer att uppstå under det här året ökar trycket från skattebetalarnas sida på kommunerna att avskaffa gasverksdriften, allra helst som det i dagens läge är svårt att se hur länge den nuvarande situationen kommer att råda.

Jag är givetvis mycket tacksam för att handelsministern ägnar dessa frågor stor uppmärksamhet och följer vad som håller på att hända inte minst i de prisförhandlingar som nu pågår. Och jag förutsätter att, eftersom han delar min mening att det är olyckligt att i detta läge avveckla gasverksrörelsen, innan riktlinjerna för den framtida energipolitiken har klarnat och innan vi har möjligheter att verkligen bedöma huruvida det finns förutsättningar för stadsgasverkens fortsatta verksamhet, handelsministern överväger alla möjligheter till en sådan prissättning på råvarorna, lättbensin och gasol, att en forcerad övergång från gas till andra energiformer undviks.

Än en gång ber jag att få tacka för svaret.

Herr handelsministern FELDT:

Herr talman! Med den sakkunskap som herr Adamsson obestriddligen har när det gäller gasverkens ekonomi och framtida problem skall jag inte gå in i någon diskussion med honom på den punkten. Han har säkert starkt fog för det han säger.

Mitt problem är emellertid huruvida ingripanden på detta område löser några problem. Därför vill jag avvakta de undersökningar som pågår. Jag valde att svara relativt snabbt på interpellationen för att herr Adamsson före riksdagssessionens slut skulle få veta hur jag i princip ser på detta.

När herr Adamsson helt riktigt säger att det procentuellt sett har varit starkare prishöjningar på lättbensin och gasol än på andra oljeprodukter har detta sin bakgrund i att över huvud taget i världen har dessa båda produkter genomgått en snabbare prisutveckling. Faktorerna bakom detta förhållande kan vara flera, men en faktor som vi måste ta reda på är kostnadsbilden för de svenska producenterna. Det är deras kostnader för dessa produkter som kommer att avgöra prisbildningen och som kommer att avgöra huruvida man över huvud taget kan göra något ingripande. Vi måste nämligen få dem att – och det förstår herr Adamsson mycket väl – producera dessa produkter, och då måste det finnas en rimlig relation mellan priser och kostnader.

Vi följer naturligtvis de förhandlingar som pågår, men vid sidan av dem pågår en undersökning av kostnadsbilden och skäligheten i de priser som nu har uppstått på de här produkterna.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6 Föredrogs och hänvisades Kungl. Maj:ts proposition nr 124 till justitieutskottet.

§ 7 Föredrogs, men bordlades åter skatteutskottets betänkanden nr 29, 30 och 32, justitieutskottets betänkanden nr 13, 16 och 17, lagutskottets betänkanden nr 16 och 23, utrikesutskottets betänkanden nr 5-8, socialförsäkringsutskottets betänkande nr 22, socialutskottets betänkanden nr 18 och 19, utbildningsutskottets betänkanden nr 21 och 23-26, trafikutskottets betänkanden nr 14, 15, 17 och 18, jordbruksutskottets betänkanden nr 16, 20 och 22, näringsutskottets betänkande nr 26 samt inrikesutskottets betänkande nr 13.

§ 8 Herr andre vice talmannen meddelade att på morgondagens föredragningslista skulle näringsutskottets betänkande nr 26 uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden.

§ 9 Anmäldes och bordlades
Finansutskottets betänkande

Nr 22 i anledning av propositionen 1974:106 med förslag till lag om fortsatt giltighet av likviditets- och kassakvotlagen (1962:256), m. m.

Näringsutskottets betänkanden

Nr 29 i anledning av motion om statliga produktionsinitiativ för ökad sysselsättning i Värmland

Nr 30 i anledning av motion angående drivmedelsförsörjningen i glesbygder

Inrikesutskottets betänkande

Nr 7 i anledning av Kungl. Maj:ts i propositionen 1974:1 gjorda framställningar om anslag till regional utveckling m. m. jämte motioner

§ 10 Kammaren åtskildes kl. 12.15.

In fidem

BENGT TÖRNELL

/Solveig Gemert

Nr 79

Måndagen den
13 maj 1974

*Ang. prissättning-
en på stadsgas*